

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI-ORSZÁGOS- KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1904. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 3707 db, ajándék útján 185 db, vétel útján 255 db, hivatalos kiadványként 5 db, összesen 4152 darab nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czímén beérkezett: gyászjelentés 1290 db, zárszámadás és üzleti jelentés 271 db, egyházi körlevél 61 db, perirat 10 db, hivatalos irat 186 db, műsor 355 db, alapszabály 351 db, szinlap 2151 db, falragasz 973 db, vegyes 986 db, összesen 6634 darab apró nyomtatvány.

Vételre fordítottatott 2731'95 korona 40'25 márká, 22 líra és 12'98 rubel.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a könyvtár anyagát: Ágostai hitv. evang. püspök Pápa (2 db), Áldásy Antal, Andrássy Dénes gróf Krasznahorka, Bányai Amanda, Baranyai Béla (7 db), Beck Frigyes Basel, Biblioth. national de Rio de Janeiro (14 db), Budapest székesfőváros polgármestere, Csippék Sándor Nyitra, Demkó György (5 db), Dunamelléki ref. egyházkerület (3 db), Fabricius Endre (2 db), Fejérvármegye alispánja, Fraknoi Vilmos (43 db), Gárdonyi Albert, Győry Tibor, Handler Rudolf Lugos, Hoffmann Tivadar Nagykároly (2 db), Horváth Sándor, Incze Henrik (2 db), K. k. Institut für österr. Geschichtsforschung Wien, Kaiserliche Akademie der Wissenschaften Krakau, Kaiserliche Akademie der Wissenschaften Wien, Képviselőházi iroda (14 db), Kereskedelemügyi m. kir. ministerium (2 db), Konigl. universitätsbibliotheket Upsala, Kormos Alfréd (11 db), Kozma Bernát, Löw Immanuel Szeged, Majláth József gróf Perbenyik, M. kir. közp. statisztikai hivatal (2 db), M. kir. Konkoly-alap. csillagvizsgáló Ó-Gyalla (6 db), M. kir. országos meteor. s földm. intézet (4 db), Magyar Nemzeti Múzeum irodája (2 db), Magyar ornith. központ,

Magyar Tudományos Akadémia (8 db), Márki Sándor Kolozsvár (2 db), Melich János (3 db), Millecker Bódog Versecz, özv. Mocsáry Béláné, Múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége, Olasz közoktatásügyi miniszterium Róma (1 db), Pertik Ottó, Pozsonyi első takarékpénztár (6 db), Ráth György, Ribay Jenő Kíspeszt (3 db), Statist. Central-Commission Wien, Szalay Imre, Tahy István Galga-Györk, Temesvár város tanácsa, Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium (3 db), Zarándy Gáspár, Zászló János.

Nevezetesebb szerzemény: Michael de Hungaria. Sermones praedicabiles. Argentina, 1494. (A XVI. század elejéről származó magyar bejegyzésekkel.)

A könyvtár helyiségében 12,014 egyén 26,725 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 810 egyén 1258 kötetet használt.

Az 1904. év október 3-án lett életbeléptetve az új rend, melynél fogva a könyvtár olvasóterme hétköznaponként (szombat kivételével) délután négy óráig áll a közönség rendelkezésére. Ezen meghosszabbított idő alatt, vagyis d. u. 1—4 óráig a lefolyt évnyegyedben összesen 4556 egyén látogatta az olvasótermet.

A lefolyt évnyegyedben 2649 munka osztályoztatott, melyekről összesen 3543 czédula készült. Kötés alá készítettett 435 mű 531 kötetben.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 515 csomag érkezett; ugyaninnen 609 levél expedíáltatott, a miből 301 reklamálás volt. Az 1897. évi XLI. t. cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása 10 esetben kérésztett.

Az egész év folyamán indított peres eljárások eredményeként pénzbüntetés és kártérítés fejében 48 esetben 682 korona 54 fillér folyt be.

A Széchényi-oroszágos-könyvtár állandó kiállításának a lefolyt éven keresztül 234 látogatója volt.

II.

A *kézirattár* 39 kézirattal, 27 irodalmi analektával, 649 irodalmi levéllel és 21 fényképmásolattal gyarapodott.

Vételre összesen 20,300 k. 20 f. és 120 bm. fordítottatott.

Ajándékozók voltak: Hampelné Pulszky Polyxena és Fraknói Vilmos.

A szerzemények közül különösen kiemelendő Erkel Ferencz zenei és zenetörténeti emlékekben rendkívül gazdag hagyatéka. E hagyatékkal kerültek hozzánk a Hymnus partitúrájának pályázati példánya és a Szózat eddig ismeretlen megjelenítése, a Báthory Mária, Hunyadi László és Bánk bán cz. operák eredeti partitúrái s a Szent István cz. opera II—IV. felvonásának vázlatai, továbbá a Névtelen hősök cz. opera Tóth Edétől származó

szövegének s a Dózsa György cz. opera Szigligeti Edétől származó szövegének eredeti kézírata. Ezen kívül hozzánk került Erkelnek több zenei fogalmazványa, továbbá Berlioz Rákóczi-indulójának eredeti partitúrája és számos Erkelhez írott levél, köztük József főherceg, Berlioz, Brassay Sámuel, Goldmark, Haynald, La Mara, Liszt Ferencz, Reményi, Trefort és Wagner Richárd levelei.

A jelen évnegyed folyamán vásároltatott meg Petőfi Sándor honvéd főhadnagy 1849 május 28-ikán kelt századparancsnoki értesítése egy elhunyt katonája szüleihez, Gróf Andrássy György ifjúkori naplói, Mátyás Flórián nyelvtörténeti szótárának eredeti kézírata, Nagy Iván jegyzéke a nemességszerzésekről és névváltoztatásokról s végül Muazzo magyar vonatkozású velencei krónikájának egy XVII. századi másolata.

Az ajándékok közül szintén kiemelendő a Fraknoi-gyűjtemény 9 testes kötete, melyben XIV—XVII. századi köztörténelmünk és művelődéstörténetünk hazai és külföldi levéltári emlékei vannak felhalmozva. Becses továbbá Viczay levelezése Fejérváry Károlylyal és Pulszky Ferencznek egy angol nyelven írott füzet (Hampel Józsefné ajándéka).

Folytatott a jelen évi szerzemények feldolgozása.

A jelen évnegyed folyamán 85 kutató 203 kéziratot használt.

III.

A *hírlap-könyvtár* gyarapodása: köteles példányokból 84 évfolyam 22,719 száma, ajándékként 3 évfolyam 1135 száma, vásárlás útján 2 évfolyam 73 száma, 15 kor. értékben; összesen 89 évfolyam 23,927 száma.

A könyvtárban 1319 olvasó 2561 kötetet, házon kívül 22 olvasó 96 kötetet, összesen 1341 olvasó 2657 kötetet használt.

Czéduláztatott 40 hírlap és 371 évfolyam. Átnézetett 89 évfolyam 23,927 száma.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagokban) beérkeztek a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek, ezeken kívül a számonként beérkezett hírlapok is összegezve hetenként beirattak, betűrendbe osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomagküldeményekben hiányzó hírlapszámok azonnal reklamáltattak és ezek is följegyztettek.

IV.

A *levéltári osztály* ajándék útján 19 darabbal, vétel útján 439, letétemény útján 445, összesen 1403 darabbal, továbbá ajándék útján egy gyászjelentés-gyűjtemény mintegy 80,000 dbot kitevő anyagával gyarapodott. Vételre fordítottatott 1059 kor. és 9 márka.

Ajándékaikkal Feöldi Doby Antal Homonnáról, Donebauer Frigyes, Mitterdorfer Gusztáv Budapestről, Szent-Ivány Zoltán

cs. és kir. kamarás Budapestről és Vajda Zsigmond Tapolczáról, letétemény útján özv. Kállay Benjaminné és Lukanényei Luka László gyarapították az osztályt.

A törzsanyag gyarapodásából 38 db eredeti és 16 másolat esik a középkori iratok, 486 a újabbkori, 1 a nemesi, 39 a czéh-iratok, 261 az 1848/49-iki szabadságharcz iratai, 116 a gyászjelentések és 1 db. a külföldi iratok csoportjára, nem számítva ide az említett gyászjelentés-gyűjtemény anyagát, a melynek állagáról alább lesz alkalmunk tájékozást nyújtani.

Az osztály helyiségeiben 40 kutató 7886 iratot használt, külső használatra kikölcsonóztetett 10 térítvényen 72 irat és 10 pecsétlenyomat.

A levéltár új szerzeményei között első helyen áll Szent-Ivány Zoltán cs. és kir. kamarás ajándéka, az általa létesített gyászjelentés-gyűjtemény, melyet a végből adott át a Magyar Nemzeti Múzeumnak, hogy az a múzeumi könyvtár eddigi anyagával egyesítve s az ezentúl beérkező gyarapodással kiegészítve kezeltessek. A páratlan becsű gyűjtemény az adományozó által készített betűrendes mutató adatai szerint 64,896 személy gyászjelentését tartalmazza, s annak darabszáma a 28 csomagot kitevő kettős példányokkal mintegy 80,000-re tehető. Oly magas szám ez, a mely e gyűjteménynek a többi hasonnemű hazai gyűjtemények között feltétlenül az első helyet biztosítja, és könyvtárunknak, a mely maga is a gyászjelentések tekintélyes anyaga felett rendelkezik, módot nyújt arra, hogy e téren megelőzze a külföldi könyvtárakat, a melyek csak újabb időben kezdenek a gyászjelentések rendszeres gyűjtésével foglalkozni. A gyűjtemény az ajándékozó óhajására a múzeumi anyaggal egyesítve a levéltári osztályban annak külön csoportjaként állítatott fel.

Egy vétel útján megszerzett 523 darabból álló gyűjteménnyel a Simonyi és Varsányi Simonyi családra vonatkozó iratok birtokába jutottunk, melyek közül 30 db eredeti oklevél a középkori iratok, 30 db az 1848/49-es iratok gyűjteményének anyagát gyarapítja. Az egyes kisebb szerzeményekből említést érdemel Miksa királynak 1572. szept. 3-án kelt nyomtatott körrendelete Alsó-Ausztria hatóságaihoz a Rudolf fia koronázása alkalmából Pozsonyba szállítandó élelmiszerek vámmentessége tárgyában és Rudolf királynak 1602. aug. 24-én kelt nyomtatott körrendelete ugyancsak az alsóausztriai hatóságokhoz a magyarországi harcztérre szállítandó élelmiszerek vámmentessége tárgyában. Az újabbkori anyag nevezetes gyarapodása ama 345 dbból álló XIX. századi iratgyűjtemény, a melyet a pesti harminczad egykori iratárából sikerült vétel útján megszerezni, s melynek nagyobb része az 1848/49. évek pénzügyi igazgatására tartalmaz érdekes adatokat. Nemesi irataink csoportja egygyel gyarapodott, ez Szabó

másként Lukáchy Jánosnak Báthory Gábortól 1608 május 30-án Gyulafehérváron nyert czímereslevele.

A czéhíratok csoportjának újabb szerzeményeiből említésre méltók a győri vargaczeh 1610—1700 és 1702-iki, a komáromi vargaczeh 1699-iki czéhszabályai, a székesfehérvári vargaczeh iratai 1692-től 1860-ig s a devecseri takácsok 1741 és 1779. évekből származó czéhszabályai

Örök letéteményül őrzött családi levéltáraink számát 72-re emelte a Lukanényei Luka család levéltára, a mely Luka László letéteményeként nyert levéltárunkban elhelyezést.

Az újabb szaporulatok közül feldolgoztatott és a növedéki naplóba bevezettetett ama Hentaller Lajos orsz. képviselő gyűjtéséből eredő 1848/49-es iratgyűjtemény, melynek megszerzése felől előző jelentésünkben volt alkalmunk megemlékezhetni. A gyűjtemény 3538 darabot tartalmaz. A Szent-Ivány Zoltán által ajándékozott gyászjelentés-gyűjtemény számbavétele, mint fentebb említők, megtörtént s ezzel kapcsolatban munkába vétetett a könyvtár tulajdonát képező gyászjelentések rendezése abból a célból, hogy azok a fentebbi gyűjteménnyel egyesítessenek.

A középkori iratok czédulázása az 1518. évig haladt, Kossuth Lajos iratainak revideálása az 1864. évig.

A családi levéltárak között rendeztetett és felállítatott a Luka család levéltára, mely 4 db XIV., 7 db XV., 7 db XVI. századi középkori eredeti oklevelet, 1 db XVI. századi másolatot, s a mohácsi vész utáni időből 8 db XVI., 53 db XVII., 253 db XVIII., 93 db XIX. századi iratot, 10 db genealogiát és 8 db levéltári lajstromot összesen 444 db iratot foglal magában.

Folyamatban van ezenkívül Berzeviczy család bárói ága, valamint a Kruplanicz család levéltárának rendezése.

V.

A *könyvtári látogatottság végeredményei* az 1904. év utolsó negyedében: Látogató volt az összes osztályokban 13,478. Ezek közül a délutáni órákban használta a könyvtárt 4556.

Minthogy a könyvtár 62 napon volt nyitva d. u. 1—4 óra közt, tehát egy napi délutáni látogatottság átlaga 74.

Legerősebb volt a délutáni használat november 28-án, mikor 128 volt a délutáni olvasók száma.

Leggyengébb volt a délutáni használat a délutáni nyitás első napján, október 3-án, mikor 27-re ment a látogatók száma.

Érdekes, hogy az 1903. év utolsó negyedében a könyvtárt használók száma 9339 volt.

Az idén az emelkedés tehát kb. 4100, vagyis hozzávetőlegesen a használók száma a délutáni látogatók számának megfelelőleg emelkedett.